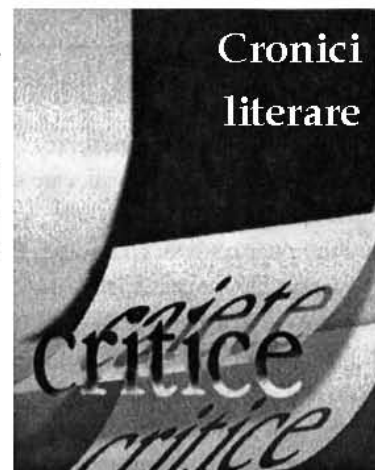

Marian
BARBU

Întortocheate sunt căile... biograficului

Abstract

This is a book-review about Eugen Simion's two volumes study entitled Genurile biograficului ("The Biographical Genres"). The author spots the subtle analyses the critic made in his book. Eugen Simion methodology is based upon distinguishing between pure and social ego. His main idea is that diaries and autobiographies contain literature.

Keywords: Eugen Simion, biographical genres, diaries, memories, autobiographies, confessions.

Sub un asemenea titlu auster, acad. Eugen Simion a publicat, în 2008, două volume de critică și istorie literară (792 pagini), la Fundația Națională pentru Știință și Artă, din București. După mărturisirile autorului, ediția de față, cumva definitivă, amplifică volumul din 2002 (având titlul identic) cu peste 400 de pagini noi.

O privire *à rebours* ne determină să încastrăm apariția editorială menționată într-un ciclu tematic – al biografismului – alături de *Întoarcerea autorului* (1981), *Ficțiunea jurnalului intim* (3 vol. – 2002). Cu bunăvoința calculată a autorului, care trece „puțin frontiera dintre teoria literaturii și ficțiunea diaristică”, atașăm încă două cărți: *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* ((1977), *Sfîdarea retoricii. Jurnal german* (1986).

Gândindu-se la o asemenea organizare, poate că nu prea târziu, ordonarea cronologică, dar mai ales tematică, impune definitiv, în spațiul românesc, biografismul ca o formă a literaturii de un tip special – acela al confesiunii. Componentele acesteia, așa cum s-au manifestat ca atare, adică, având o conștientă luare în posesie, se afirmă distinctiv prin oferta cărțurilor iluministi francezi.

Dacă în cazul Sf. Augustin, *Confesiunile* (redactate „spre anii 400 d. Hr.”) își indicau singure specia căreia îi aparțineau, pove-

dania era modalitatea de mărturisire a unei convertiri religioase. În timp, ea va fi întâlnită și la Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericii*. La J. J. Rousseau, *Confesiunile* s-au constituit într-o formulă complexă: „amestec de memorii, autobiografie, autoportret, jurnal intim și meditație morală...” (Eugen Simion).

Sublinierile mele în textul lui Eugen Simion indică principalele respirații narative ale biograficului. Se adaugă elogiile aduse oamenilor iluștri, dialogurile, interviurile/convorbirile și... biografiile propriu-zise.

Ultimele, biografiile, au cea mai veche apariție și consistență. Impulsul biografiei l-a avut portretul, omniprezent în retorica romană, unde vortele morale, religioase, militare, intelectuale etc. erau clamate public, fără reticență. Atât religia, cât și istoria ori jurisprudența, ulterior literatura și-au trecut în arhivele scrisului biografiile făcute public. Mai apoi, ele au devenit o modă pe care Renașterea le-a perfecționat și diversificat. Asemenea oficii ale biografismului le întâlnim și la români, începând din sec. al XVI-lea. Înregistrăm elemente disparate în opera *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, la cronicarii moldoveni Gr. Ureche, Miron Costin, din veacul următor. Ca după aceea, în veacul al XVIII-lea, pe filiera umanismului italian și polonez, bio-

grafismul să dea semnale de substanță la Ion Neculce, cronicarii munteni, la Radu Popescu mai ales, la universalul Dimitrie Cantemir (1698 – 1723); în arhitectură, în pictura murală din spațiul religios. În timpul domniilor lui Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu, în Muntenia, mult mai înainte, pe vremea lui Ștefan cel Mare, apoi a lui Vasile Lupu și a altor domnitori din Moldova, iubitori de creștinism, bisericile și mănăstirile ctitorite au fost memoriile lor, lăsate prin poruncă domnească.

De unde până unde interesul sporit, parcă în progresie geometrică, pentru... confesiune? La prima vedere – din nevoia acută de comunicare. Dar cum putem formula un asemenea enunț cu atâta lejeritate când isto-

ria comunicării îndreptățite a fi veritabilă începe doar după înființarea tiparului? Ba, se ivește chiar o contradicție aparent inexplicabilă, dincolo de paradox – mulți „cultivatori” ai genurilor biograficului scriu pentru ei (o formă de evadare spre sine după un traseu interogativ al lui *ego*. *Memoriile* oferă această alternativă personagială de *ego* și *alter ego*. Adică istorie trăită la scară individuală și istorie văzută, desfășurată în afară de implicatul *eu*).

Memoriile trebuie socotite o formă premergătoare *literaturii de sertar* (în spațiile est-europene, care au cunoscut descătușarea din chingile roșii ale comunismului, unei asemenea literaturi create înainte de 1990 i s-a spus de *rezistență*). În Rusia, literatura despre gulag a cunoscut evaluări memorabile, apreciate în întreaga lume liberă, din Occident și din America de Nord. Soljenițan este doar unul dintre exemplele strălucite, ca port-drapel.

Redactarea *memoriilor* o face doar cineva care a parcurs o frumoasă vârstă, fără a i se cere de a fi în mod expres implicat în „istoria” despre care scrie. În asemenea caz, autenticitatea memoriilor dispare cu desăvârșire. Ele pot fi originale prin scriitura propusă, prin sintaxa strunită și fixată în registre personale.

Memoriile scriitorilor capătă infuzie stilistică vrând, nevrând. Eul creator se divide în: cel ființial, cu existență, cu istorie (*eu biografic*) și eul proiectat, ca un rever de joc (*eul pur*). Cât se încorporează dintr-unul sau dintr-altul în structura memoriilor, prin orice disecție posibilă, este greu de stabilit. Dacă însă *eul pur* dă *Amintiri din copilărie*, *eul biografic*, prin absorbția literaturii, s-a pierdut în ficțiune. Imaginarul narativ obținut propulsează frumosul, esteticul, durabilitatea.

Necesitatea scrierii de *memorii* a devenit acută, cel puțin la europeni, datorită și unei istorii măstere, pe care a început-o Napoleon Bonaparte în secolul al XIX-lea. În aceiași termeni, au continuat-o cele două războaie mondiale. Iar prin implanturile politice, dezastruoase, ale capitalismului și comunismului, ființa umană nu și-a mai găsit echilibrul, nici echidistanța. În mo-

mentele de criză mondială – așa cum sunt și acum când scriu – nov. /dec. 2009 – ianuarie 2010, orizontul apropiat al energiei nucleare devine tot mai amenințător. Pământul riscă să cadă în haosul universului galactic. Mai optimist (!) s-a arătat Albert Einstein, savantul cunoscutei formule $E = mc^2$, cu care s-a pus în mișcare era atomică. Atunci când a fost întrebat despre cataclismul ce-l poate produce omenirii invenția sa, declanșând al treilea război mondial, ar fi spus: „Nu știu cum va fi al treilea, dar știu cum va fi al patrulea război mondial: cu pietre și bețe...”. Se subînțelege ori se deduce că omenirea își va pierde rangul de ființă, înregistrându o stare de primitivitate. Târziu rămânând totuși !

Dezastrul universal în viziunea lui Eminescu (nu numai din *Scrisoarea I*) consemna nu numai dispariția pământului, ci a întregului sistem galactic, când soarele însuși se va stinge. Cu o revelație specifică omului de știință, Eminescu vedea soarele ca scăpat dintr-un sistem de scripeți, care se va defecta fără vreo posibilitate reală de ntoarcere la starea lui inițială. Pe scurt, acel bing-bang nu mai poate să existe. Cert este că mulțimea de cercetători, aflați din 2007 la Geneva, pentru a porni și din 2009, de a reporni acceleratorul de particule construit special pentru experimentul de laborator al descoperirii începutului de început își vor scrie cândva memoriile. Numai că fiecare dintre miile de participanți (direct sau indirect), având specialități diferite, și memoriile lor vor pedala mai mereu pe limbajul avut din pregătirea profesională proprie. Categorie că el se va resimți bogat în latura documentară și mai puțin în cea literară. Logic, am zice. Și Eugen Simion caută literarul cu tot dinadinsul, ca un Diogene în amiază mare, ca să-l convingă pe deplin confrății că astfel de scrieri trebuie de acum luate în seamă. Pentru convingere, pune pe tapet, cu pertinența-i bine cunoscută, câteva exemplare de memorii ale spațiului românesc în capitolul al XIV-lea (vol. I) intitulat *Memorialiștii*. O impunătoare cronologie se derulează explicativ, și selectiv – de la *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, încărcate de o pură literatură (după opiniile lui Camil

Petrescu), la cele semnate de C. D. Aricescu, Grigore D. Polizu, până la Panait Istrati și C. V. Gheorghiu. O breșă bine intenționată și realizată vizează „memorialistica academică” [sic !] – Alexandru Lapedatu. Andrei Rădulescu (Ultimul fiind din aceeași localitate ca și Eugen Simion – Chiojdeanca).

Ceilalți memorialiști comentați: Gabriel Tepelea, Șerban Cioculescu, Teohar Mihaș, Andrei Șerbulescu și inegalabilul Petre Pandrea.

Permanentele disocieri în cadrul fiecărei componente a biograficului au menirea să motiveze departajarea propusă de teoreticienii francezi între *eul biografic* (ca istorie determinată) și *eul pur* (desprins din operă, din literatura creată). Pentru că opera literară, obiect finit, indiferent de ediții (revizuite sau adăugite), prin însăși specificul ei „transformă”, „metamorfozează”, „substanțializează” ș.a.m.d. *eul biografic*, existența lui. Nu în puține cazuri, acesta dispare cu desăvârșire, obiectul reflectării reducându-se la un mesaj al ideilor. În cazul operelor de filosofie, dăinuitoare peste veacuri, biograficul a dispărut cu desăvârșire, ele, circulând fără... biografic, fără autor. Vezi iradierile filosofiei germane din secolul al XIX-lea.

Ei bine, *memoriile* trebuie înțelese într-o dicotomie care poate înclina balanța într-o parte sau într-alta. Pentru literatura conștientă, ne vorbesc criticii literari, în primă instanță. Ei sunt chemați să valorifice nexul causal al literaturii publicate și câtimea existentă de imaginar în ansamblul *memoriilor*. Dacă ele au fost publicate în timpul vieții. Deși în majoritatea cazurilor, *memoriile* au fost tipărite postum. Uneori, acestea, redactate spre sfârșitul vieții autorului, au primit un fel de banderolă testamentară de a fi publicate astăzi. Câteodată, înclucându-se și durată când *memoriile* pot vedea lumina tiparului.

Un astfel de certificat pentru liberă trecere în postumitate îl oferă și *jurnalele*. Particularitățile acestora încep de la înregistrarea imediată, zilnică de regulă, până la scriitura sacadată, laconică a evenimentelor întâlnite sau la care s-a luat parte. De ce s-au scris și se scriu *jurnale* ? Mai întâi, pentru o

contabilizare a mersului spre sine sau în afară de sine. Când *jurnalele* sunt intime, înregistrarea biograficului, disipat în fapte și gânduri, constituie o eliberare, atingerea unui prag care, odată mărturisit, îi dă posibilitatea scriitorului să creadă că merge mai-nainte. De aici, îndoiala, nehotărârea de a-și publica *jurnalul* în timpul vieții sau după dispariția lui. Starea de luciditate, în aceste cazuri, patronează definitiv profilul scriitorului.

Jurnalul trebuie socotit și o sinceră formă scripturală, îndreptățită, a anticului „cunoaște-te pe tine însuși”. Inscripția, aflată pe frontispiciul templului lui Apollo din Delfi, cu autor necunoscut, a intrat în circuitul valorizării universale prin Socrate, care i-a fixat definitiv înțelesurile în cadrul cugetărilor sale. Apoi, prin transferul în limba latină – *Nosce te ipsum*, începând cu *Tusculane*, de Cicero, filosofia ca și literatura s-au aplecat cu nemărginită încredere în polisemia subtextuală a cugetării.

A spune totul despre tine mi se pare un ideal niciodată atins, indiferent de cine crede că-i poate subscrie. Dar nici să nu încerci, sună a scepticism programat. Și atunci *jurnalul* se arată a fi oglinda mărturisitoare, îndreptățită de a nu minți. Mitul lui Narcis stă pe aproape. Le dă ghes orgoliul, pe care, chipurile, îl diminuează, prin câteva note de *jurnal*, din care răzbate (formal) modestia, locul comun, neieșirea din contingent. Or, cum zice Eugen Simion, „modestia lor este plină de ifose”. Observația se acoperă de texte din *jurnalele* lui Lăv Toľstoj și Marin Preda.

Istoricul literar, comentator fratern al criticului literar, punctează specificul *jurnalului public*, al *jurnalului intim*, conchizând, că indiferent de ipostaza acestuia, el rămâne „un gen aflat la intersecția genurilor biografice”.

Descinderea în „arena” dezbaterii, se pornește de la „otrăvurile” lui Sainte-Beuve. Criticul, atât de temut printre contemporanii săi din sec. al XIX-lea, una afirma în articolele publicate în timpul vieții și cu totul altceva nota în *jurnalul* său intim. Citim: „Dacă ne-am apuca să spunem cu voce tare tot adevărul, societatea n-ar mai

rezista nicio clipă; s-ar prăbuși în întregime, cu zgomot înfricoșător, ca Templul Filistinilor sub pasajele periculoase din munți, unde nu trebuie să ridici vocea, pentru a nu provoca avalanșe”.

Subscriu notei apodictice pe care o formulează criticul Eugen Simion: „Să ne ferim, deci, să spunem cu voce tare ceea ce gândim...”

Cele două volume intitulate *Genurile biograficului* se constituie ca partituri distincte ale unei monografii despre obiectul de studiu, intrat în atenția autorului de peste trei decenii. Provocarea i-au oferit-o francezii, pe care a derulat-o „obiectiv” în cartea *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977). Apoi a devenit obsesie, admirabil rezolvată de *Întoarcerea autorului* (1981). Și acum, ca și-n alte cărți, spațiul literaturii franceze i-a devenit familiar, indiferent de perioada din care-și recrutează subiectele. Cum însă epoca modernă, mai corect spus, secolul al XX-lea a adus cele mai spectaculoase răsturnări în istorie, politică, mentalitate, sisteme sociale, în filosofie și în literatură, era firesc ca Eugen Simion să-și orienteze cercetarea în consens cu mulți confrăți europeni. Numai așa putea decide despre similitudini, specificități și în cadrul literaturii confesive. Capitolul consacrat *jurnalului* dezbate „eurile” prolificului Georges Simenon, depistabile în „memorii epistolare” și „jurnale dictate”. Știam cu toții că belgianul... francez (1903 – 1989) a fost un scriitor prolific (O statistică UNESCO îl

situă pe locul al treilea, după Lenin și Biblie, luându-se în calcul cele 200 de titluri de cărți – apud Eugen Simion). Nu încapă îndoială că-n sfera perenității nu se include niciodată, dar niciodată, cantitatea! Adesea o singură carte, dintr-o mulțime existentă, decide să înfrunte intemperiiile receptării peste veacuri.

Poate mai mult ca în alte capitole ale cărții, acum se comentează Mircea Eliade, Marin Preda, Marin Sorescu, ale căror *jurnale* sunt despicate inteligent și cu folos. Criticul și istoricul literar din cele patru volume de *Scriitori români de azi* supraveghează și integrează în actualele ipostaze ale *jurnalului* comentarii menite să devină

de referință în viitoarele exegeze sau teze de doctorat despre autorii citați.

Pentru spiritul penetrant al criticului, aș cita adevăratele studii de caz, autorii lor fiind Radu R. Rosetti, Constantin Fântăneru, Traian Chelariu, Bujor Nedelcovici (excelent supratitlu – *Jurnale infidele. Bujor Nedelcovici. Din culisele cenzurii*), Emil Ivănescu (*Un jurnal wertherian. O sinucidere anunțată. Emil Ivănescu*).

Tot la „studii de caz”, aș plasa „polemicile cordiale” cu o poetă stabilită în Suedia, după despărțirea de Nichita Stănescu (*Jurnalul suedez, I/1976 - 1983*, Editura Univers, 2000).

Eugen Simion, cel care a înțeles de îndată valorile literare și configurația lor în viitor, în majoritatea împrejurărilor vieții acestora, nu poate accepta ca nume de prestigiu ale *Generației '60* să fie terfelite și contestate: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, N. Breban. Prin Stockholm, au trecut și alți români – Mircea Eliade, Paul Goma, D. Țepeneag, C. Țoiu. „Gabriela și René îi primesc în casă, îi hrănesc, îi ajută să se descurce și, apoi, îi judecă, pe unii cu blândețe, pe alții cu o severitate pe care, zice Eugen Simion, nu totdeauna o înțeleg”. Poate de aceea, exegetul își intitulează capitolul dedicat poetei cu apăsată ironie, dacă nu cu sarcasm: *„Diarista Gabriela Melinescu – întârziat romantică, „amazonică” și puțin demonică*.

Intră în sfera nevăzută a titlului atacul deschis la formele de libidou manifest, pe care poeta le-a enunțat și susținut în unele proze, ca și în *jurnal*. Acesta „este bine scris și ce surprinde plăcut încă de la început este sinceritatea confesiunii”.

Tema principală în confesiune rămâne iubirea. Scrie Gabriela Melinescu: „Iubind, am fost aproape de moarte, am gustat din mierea ei neagră, am pus un picior pe celălalt tărâm și am ieșit din iubire, înțelegând că e lucrul cel mai teribil. Dar cine poate lupta contra propriei naturi? Mi s-au dat atâtea sentimente, încât sunt ca și tatăl meu: „Un candidat perpetuu la sinucidere”.

Comentatorul de azi crede că poeta Gabriela Melinescu este atipică pentru femeia modernă. Unele „sunt cinice și amorale ca Simone de Beauvoir sau închipuite și nim-

fomane ca Anaïs Nin, grăbite să încerce totul, să nu piardă nimic, nici chiar experiența homosexuală... „Amazonica” noastră intră în viață cu alte legi morale și trece prin ea condusă de alt model erotic. Iubirea este pentru ea o formă a *milei*, iar sexualitatea și iubirea, la un loc, reprezintă un mijloc („poate singurul”) de a se cunoaște și de a cunoaște lumea”.

În spectrul său de nimfomană (cum altfel?) are vise pidosnice cu Pușkin, Picasso, Balzac, Călinescu, Saddam Husein, Regina Angliei. Visele onirice îl cuprind și pe iubitul ei René. Ca să-și înlăture astfel de imagini terifiante, colindă prin întreaga Suedie, apoi prin Elveția, prin alte țări ale Europei, Italia, Germania, ca să apeleze, în final, la mistică teologului Swedenborg, fondatorul doctrinei *Noul Ierusalim*. Numaidecât, comparatistul Eugen Simion stabilește că el a influențat în gândirea lor și pe H. de Balzac, Novalis, Gérard de Nerval, pe Eminescu al nostru „prin intermediar german”.

În alte împrejurări s-ar putea comenta pe larg patologia erosului prin grilă psihanalitică, prezentă în viața bărbaților, dar mai cu seamă a femeilor, care, ca în cazul Gabrielei Melinescu, este și clamată („Erosul este Domnul însuși întruchipat în ființa omenească”). Dacă la româncă suedeză întâlnim fulgurații ale patologicului, la Anaïs Nin (21 febr. 1903, Neuilly - Franța – 14 ianuarie 1977, Los Angeles, U.S.A.), înregistrăm cărți compacte, cu un freudism despletit: *House of Incest* (1936), *Seduction of the Minotaur* (1961).

Doi „intruși” de marcă literară completează fericit capitolul rezervat *Jurnalului*: Laurence Sterne și Bulgakov.

Despre scriitorul englez, Eugen Simion s-a pronunțat în 1990, când, plictisit până la a fi oripilat de „realitatea” postrevoluționară a României, a vrut să citească „o carte veche”. Așadar, un antidot și împotriva mahmurului produs de transformările inexplicabile ale unor colegi de breaslă („Sunt în vacanță și nu-mi doresc altceva decât să fac o lectură tihnită și meditată din cărți inactuale”).

Paralel cu starea confuză ce ne-au creat-o Evenimentele din '89, scriptorul, academi-

cianul de astăzi, era angajatul unui ziar, ca săptămânal, să publice câte un articol pe teme ce teme. Între alternative, o preferă pe cea care-i dă libertatea... cititului. Așa *Călătorie sentimentală. Jurnalul pentru Eliza*, de Sterne, carte tipărită în 1768 („cam pe vremea în care Rousseau își scria *Confesiunile sale*”) intră sub incidența analizelor critice. Ea se instituie ca „o scriere ironică, decisă să ridiculizeze literatura de călătorie convențională din epocă”. Fiindcă autorul este altul decât personajul său Yorik, *O călătorie sentimentală* iese binișor din sfera biografiei și intră, pe jumătate deghizată, în spațiul literaturii de ficțiune.

Jurnalul pentru Eliza se include în categoria *jurnalelor* cu o deschidere redusă (în clasificarea lui Jean Rousset). Substituirea lui Laurence Sterne personajului său din *Jurnal*, și invers, se înfățișează ca un procedeu modern. Antrenarea într-o lectură plăcută se realizează prin permanente juisări între autor și personaj, limbaje comune, stări anume pregătite pentru receptare. Singurătatea, ca emblemă a actului de creație, se extinde în aceiași termeni de înțelegere a unei opere literare. „Sunt nerăbdător să purced spre Singurătate. Acolo mintea mea dobândește putere și învață să se bizuie pe sine...”

Despre reactualizatul și redimensionatul Mihail Bulgakov (medic de profesie și printr-o voință de fier, devenit scriitor), trăind în vremurile eliberării de Stalin și cortina de fier, criticul Eugen Simion prizează fraza scurtă, notița fugară din *jurnalul* său.

Redus ca număr de pagini, *jurnalul* lui Bulgakov dezvăluie lupta acerbă „cu mizeriile existenței”. Folosindu-i o metaforă din propriu-i *jurnal*, criticul conchide apreciativ: a fost „un tun de mare calibru, care se străduiește să nu fie înghițit de smârcurile unei istorii teribile”.

Între elementele de poetică ale *jurnalului intim*, se enumeră spontaneitatea, autenticitatea, simultaneitatea – cunoscute, dar nu și formulate așa, de pe vremea lui Titu Maiorescu. A se vedea *Însemnările zilnice*.

Sunt derutat, chiar și acum când scriu această prezentare, de ce în niciun capitol al

celor două volume despre *Genurile biograficului* – carte impusă, cum ziceam, de împărțirea apelor în două a *eului* (biografic și pur) nu sunt rezervate pagini despre I. D. Sîrbu și Radu Petrescu (de exemplu). Dacă primul a compus *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, apărut postum (scriitorul murind la 19 sept. 1989), scriere care a cunoscut câteva ediții și a definitivat postura autorului ca disident autentic, de marcă, proza lui (nuvele și romane) l-a propulsat în rândul marilor spirite narative ale Europei. Nu-i mai puțin adevărat că redescoperirea lui I. D. Sîrbu ca o instanță de vârf a scriitorilor români se datorează aproape în totalitate lui Eugen Simion. Ce se întâmplă oare acum ca *Jurnalul* să nu fie chemat drept model de ficțiune, nu numai ca document al spiritului enciclopedic pe care l-a impus totuși fără fast I. D. Sîrbu? I se alătură, în egală măsură, Radu Petrescu. Amândoi sunt doar nominalizați la *Indice de nume*, selectiv, întocmit de Rodica Pandele (De ce selectiv, când autorul „s-a rezemat” în argumentația lui și pe destule alte nume?): În spiritul acestui „selectiv” nedumeritor, I.D. Sîrbu și Radu Petrescu sunt nominalizați de 5 și 4 ori !).

Oricât de drastice delimitări am opera între speciile biograficului (parcă termenul de genuri este prea generos, făcând loc imprecisului, trecerii vizibile de frontiere explicabile), *autobiografia* rămâne mai severă în propriu-i fief semantic. Dar și cea mai dispusă a intra în variantele literaturii propriuzise. Natura *eului creator* își ia din *autobiografie* atâta sare câtă îi trebuie, cât să-și adjudece dăinuire estetică. Numai așa mă pot dumeri de ce *autobiografiei* i s-au rezervat peste 200 de pagini, în capitole separate în vol. I și în vol. II.

Fiind conștient de imposibilitatea trasării de frontiere între componentele confesiunii autentice, istoricul literar formulează de fiecare dată, într-un mod provocator, supratitluri laxe (amintind de obiceiurile scripturale ale unor englezi din perioada lui Richardson, dar și de mai târziu, procedeu implementat categoric și de G. Călinescu în a sa *Istorie literară*), urmate de titluri aplicate pe texte / pe opere demonstrative. Iată for-

mulările : *Autobiografia. Un contract de identitate. Caracterul testamentar și profetic al discursului autobiografic. Mituri fondatoare*, cu 14 titluri, în vol. I. *Autobiografii. Eseuri biografice. Portretul. Autoportretul*, în vol. II.

Numele celor care populează primele 135 de pagini ale volumului al doilea (le citez după ordinea propusă de autor în cadrul câte unui subcapitol): Louis Althusser, Dino Buzzati, Jorge Luís Borges, Einstein, Chagall, Octavian Paler, Valeriu Cristea, Paul Goma, Ion Negoitescu, Miron Kiropol, Nichita Stănescu, Maioreescu/Călinescu, Günter Grass, Serge Fauchereau.

Eugen Simion practică în mod vizibil o critică aplicată, dezinhăbată de perplexități și admirații gratuite sau de circumstanță. Deși spuneam că titlul cărții de față este auster, oarecum solemn, academic, fără să forțeze nota înțelesului de proprietate confirmată, toate textele critice propuse sunt de o bogăție informațională impresionantă, revărsată într-o paletă diversă de formulări. Dacă aș spune că succesul criticului se află în sintaxa prozatorului care știe să articuleze și să alterneze impresia de lectură, cu sentimentul și raționalul, n-aș greși prea mult. Poate că modelul Călinescu să se afle în procesele de gândire și, desigur, de structurare a dezbaterilor. Dar permanentele teoretizări, separate ori în cadrul textelor critice, dublate mai mereu de comparatist fac ca formula lui Umberto Eco *Lector in fabula* să se îmbogățească nu pe orizontală, ci în adâncime. Numai așa îmi explic, acum, în luna ianuarie 2010, când am revăzut această prezentare, de ce am citi de două ori (cu voluptate) având pixul în mână cele 792 de pagini. Există atâtea variante stilistice, demne de a fi analizate de specialiști, în a aprecia contribuția lui Eugen Simion la dezvoltarea actului critic, încât se impune de la sine să cunoști nu numai aspectul biografiei celui comentat, cât și opera acestuia la care se fac referințe ori marginalii critice.

După modul de alcătuire a c.v.-ului modern, obligatoriu pentru departamentul de resurse umane, criticul pornește cu teorii și analize din contemporaneitate către înapoi, în timp, ca să verifice continuitatea sau dis-

continuitatea speciei în cauză, formele ei de manifestare, modalitățile de respingere ori de apreciere în epocă, oamenii care au ilustrat-o. Cum se poate recupera ceea ce a fost, de către cineva și în folosul cui? Scriptor, destinatar, mesaj, limbaj – sunt doar câteva formulări de scop pe care Profesorul, cu știință așezată de carte, le promovează cu insistență. Mișcările literare – cele clasice, deja consumate, atât prin istorie, cât și prin funcțiile lor estetice imediate – cunosc o revigorare prin ceea ce modernitatea, post-modernitatea și ceea ce a mai urmat – se ncarcă de sensuri și de noi teorii, principii, cauze și clauze pe care europenii (francezii, italienii, germanii) le-au trecut cu multă grijă și în primele decenii ale sec. al XXI-lea. De la Roland Barthes (citad frecvent), Jean Starobinski, se ajunge la Pascal și-n jos, spre miturile lui Narcis și Sisif. Extrag un fragment din câteva sute, toate confirmând stilul supravegheat afectuos, al unui critic – prozator, ambii stăpâniți de Profesorul *ex cathedra* (adică să se facă înțeles prin expozeul său își organizează ideile, impunându-le o exfoliere limpidă): „Narcis și Sisif, mitul căutării de sine și mitul unui chin acceptat : acela care leagă fragmentele și caută un sens în haosul unei existențe ce s-a scurs deja și al unei memorii infidele. Mai trebuie ca cineva să noteze ceea ce Narcis observă și Sisif duce de colo, colo, înainte și înapoi. Este Scribul, omul care dă un corp scriptural acestor ființe de ceață și umbre care sunt întâmplările trecutului (subl.m. – M.B.)”.

Forța expresivă a sublinierii mele califică puterea asociativă în limbajul criticului literar Eugen Simion.

O discuție aparținând tot modernității celei mai apropiate nouă (comentatorului de literatură) vizează dincolo de *eu* pe acel *el*. Acesta a fost mereu un coeficient exponențial tot al lui *eu*. În planul prozei concrete, formal, *el* a rămas însă . Atunci când beneficiile procurate la o lectură atentă de către *el* se adună de drept în portofoliul lui *eu*. Eugen Simion dă un exemplu concludent de trecere al lui *eu* în *el* cu o scriere (*Pedigree*, 1948) a lui G. Simenon. Cel care a făcut tranzația cu autorul a fost André Gide (copios

citată pentru *jurnalul* său, cu două variante, una, pe când trăia soția lui, și alta, după dispariția Madlenei; citată însă și pentru proza sa, multă vreme fiind model de narațiune dincolo de Franța. De la o vreme, mai înspre noi, *jurnalul intim* al lui Gide a dislocat romanul).

Deși avem nenumărate exemple de romane autoficte, scrise la nivelul existenței lui *el*, în carte, se comentează *pro cauza* romanul lui Mihail Sebastian *De două mii de ani* (1934). L-aș fi preferat pe Camil Petrescu cu ale sale două romane. Cu acest exemplu, se putea dezvolta mult mai abil și nu încrâncenat relația dintre *eu* și *el*, dintre document și ficțiune, dintre *eul biografic* și *eul pur*. Și de ce confesiunea rămâne numai un mijloc și nu un scop! Nu cumva se înlătura ideea acreditată de la începutul studiului că structurile, componentele confesiunii nu se transformă totuși în literatură? Că ele ar rămâne în anticamera sau coridoarele acesteia? Oferta lui Marin Preda din *Viața ca o pradă* ar fi meritat dezbătută în acest popas pe care îl propunem.

Istoricul literar rămâne, orice ar fi, un Mendeleev, îndreptățit să ierarhizeze, să extragă material din texte pentru definiții ca să instituie un tablou critic pe familii, clase, determinări și câte altele. În această ordine de idei, Profesorul Eugen Simion aduce în albia literarului și *eseul biografic/autobiografic/memorialistic, autoportretul, antimemoriile, cartea vorbită, discursul epistolar, paraliteratura, interviurile, convorbirile, corespondența* (oficială, particulară și intimă; în vol. II, cap. III impune o sobră și inteligentă implicare/detașare când se scrie despre corespondența dintre N. Steinhardt și Virgil Ierunca, despre *Iubirile și disperările lui Cioran*, despre corespondența și întrevederile parcimonioase dintre filosoful Constantin Noica și Sanda Stolojan).

Ba, la același numitor comun al biograficului, istoricul literar aduce dosarul lui Ion Caraion de informator al securității. În cele 27 de pagini ale capitolului IV, din vol. II (*Un caz tragic: Ion Caraion*), descoperim un comentator atent cu fenomenele dubioase ale istoriei și ale politicii, care au convertit și au distrus irecuperabil oameni și psihologi-

ile acestora. Calm, rațional, ba chiar chirurgical, Eugen Simion, deși a apreciat poezia excepțională a lui Ion Caraion, nu-i poate ierta că a încălcat legea morală („să luăm faptele cum sunt și să le judecăm drept, fără exces de indignare, dar și fără exces de toleranță, și să vedem, la urmă, dacă putem despărți pe *omul biografic* (omul lui Sainte-Beuve) de *creatorul pur* (omul lui Proust) în circumstanțele unei istorii imposibile”).

Analistul are la dispoziție două cărți, semnate Mihai Pelin – „*Artur*”. *Dosarul Ion Caraion* (2001) și Delia Roxana Cornea/Dumitru Dobre – „*Artur*” și *exilul românesc* (2006).

Menținându-se în limita judecății drepte, apelând și la „puțină psihanaliză”, Eugen Simion observă, deloc printre rândurile delațiunilor lui Caraion, ci la suprafața stilisticii acestora, o înverșunare a implementării de durități, vecine cu satira și pamfletul. Multe dintre acestea i-au vizat pe Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Marin Preda, Geo Dumitrescu (ultimii doi ajutându-l în perioade critice ale vieții lui), Fănuș Neagu, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Ciobanu, Pompiliu Marcea, Nina Cassian, Eugen Barbu, D. Țepeneag, Paul Goma, N. Breban, Ion Negoitescu.

Alte mârșavii de o asemenea factură se găsesc în cele două cărți citate, din care Profesorul Eugen Simion a reținut doar câteva în interesul ideii... *biografismului*. Adică, a vrut să scoată apă și din piatră seacă. Din locuri care n-au intrat niciodată în spațiul literaturii propriu-zise. Mai de fiecare dată, când a fost cazul, *biografismul* n-a constituit decât punct de plecare, ori de colaborare, nu și de sosire, de rămânere independentă.

Cazul Ion Caraion n-a fost singular în România din perioada 1940-1990. I s-au alăturat, prin mărturisire directă, după 1990, Al. Paleologu (fiul său, Tudor Paleologu a fost numit ambasador în Danemarca, iar în 2009, ministru al Culturii și Cultelor, sub președenția lui Traian Băsescu), Șt. Aug. Doinaș, Sorin Antohi.

Cu dezvăluirile despre Caraion, tot istoricul literar deschide o binevenită paranteză despre exilul literar românesc începând cu cel din Franța.

după ei sacoșe enorme pline cu zarzavaturile cumpărate de la colțul străzii, în fine, în care m-am refugiat, cărțile asudă și se uită la mine cu priviri bolnave ..." (2).

De departe se-nțelege că tratatul (căci este unul !) despre genurile biograficului a fost gândit de acad. Eugen Simion ca să ofere, în încheiere, și o deschidere spre sine, cu tot ceea ce înseamnă omul și... scriitorul. Cititorului curios să afle câte ceva despre, i se oferă posibilitatea, cumva într-un fel optimist. Doar se renunțase la încheierea vol. I, după un substanțial studiu privindu-l pe Petre Pandrea, figură aparte pentru ceea ce Eugen Simion numește *Un spirit bogomilic însoțit de un Saint-Just și de un Don Juan oltean*, când a comentat două apariții editoriale referitoare la literatura produsă de Oana Orlea (*la-ți boarfele și mișcă*, interviu de Mariana Marin, Ed. C.R., 1991) și Ioana

Berindei (*Am făcut Jilava în pantofi de vară*, Ed. Compania, 2008), aflate multă vreme în detenție, înainte de 1989.

Răzbate din întreaga carte (*Genurile biograficului*) o pasiune devoratoare pentru studiul „de caz”. Criticul și istoricul literar Eugen Simion dorește ca „genurile biograficului” să intre – fie și acum ! – pe poarta cea mare a literaturii. Cu atât mai mult, cu cât, *biograficului* i-a fost refuzat pașaportul din cauze minore, începând cu neliteraritatea lui. Faptul ca atare va avea încă de înfruntat reticența unora de specialitate, dar și a altora care exaltă astăzi cinematograful ca și televiziunea.

Ne pronunțăm și scriem convingător: *cultura imaginii nu va putea înlocui cultura scrisă. Ca să nu mai spunem axiomatic că imaginile fără text reprezintă o întoarcere la filmul mut. Ceea ce nu va fi nicodată posibil!*

1 Poate că n-aș fi dezvoltat atâtea vulturi de prezentare pe marginea subiectului propus de Acad. Eugen Simion – și rezolvat, cum au crezut de cuviință, alternativ, Profesorul, criticul și istoricul literar – dacă biograficul s-ar fi constituit ca reper prioritar și pentru alți coșingeni. Dezbateri izolate despre prezența sau absența autorului dintr-o operă narativă au existat mai mereu în critica de la vârf. Dar a chibzui *metodic, fie și didactic*, nu cunosc vreo întreprindere similară celei finalizate de universitarul bucureștean. Învaluitor, acesta s-a ferit să condamne stilul conformist, parcă administrativ, al unor specii componente ale biograficului cum ar fi *corespondența* (oficială sau privată), *autobiografia*, anumite tipuri de *memorii*, *portretul*. În schimb, s-a arătat deschis să extragă, cu finețe și cu argumente, din fiecare în parte, tot ceea ce poate fi socotit brumă de literatură, de imaginar, de ficțiune. Care vasăzică – *ficțiunea non-ficțiunii*?!

Într-o notă explicativă, de *pro domo*, din 31 mai 2008, Profesorul, după o privire circulară în lume, se informează despre vivacitatea subiectului său în SUA, în Franța și află că *jurnalele de autor* proliferază văzând cu ochii. Ba, în Franța, Philippe Lejeune a devenit specialist în ale domeniului, prin cărțile: *Le Pacte autobiographique* (1975), *Je est un Autre* (1980), *Moi aussi* (1986). El însă nefiind singurul!

2 Prioritatea comentariilor despre eu se datorează explicațiilor freudiene despre *libidou*. Dicotomia acestuia – *libido al eului sau narcisic* (vizând persoana proprie ca obiect) și *libido obiectal* (persoana este obiect exterior – le-a impus teoreticienilor francezi, să zicem, marcajul între *le dedans* și *le dehors*).

În actul creației literare, a prozei de anvergură (și nu numai !), solicitarea tuturor impulsurilor și raționamentelor creierului se dovedește un fapt normal. Exaltarea sau explorarea excesivă a unora dintre ele conduce la un anumit tip de literatură. Pulsațiile psihologice au cunoscut o albie compactă de afirmare începând cu sec. al XIX-lea. O asemenea literatură de o puritate subiectivă evidentă începe să aibă reguli, dincolo de principii, pe care psihanaliza lui Freud le explică sau caută să le explice științific. Ucenicii lui, contestatarii (cam numeroși) au trecut de afirmații și ipoteze, ajungând la o concluzie notabilă – omul este o ființă contradictorie, aproape permanent contradictorie. Că și filosofia, oricât pare ea de specializată pe idei, folosește creator componentele numite *conștient* – *subconștient* – *inconștient*. Și aici, filosofia germană a sec. al XIX-lea a avut un rol definitoriu pentru literatura modernă.

Pe un asemenea fundal de informații pluraliste, Profesorul Eugen Simion conștientizează absența intențiilor literare pe care le au scriitorii *genurilor biograficului*. Dar, constatând că finalizările tipărite (în timpul vieții sau postum) prezintă fructuoase și deloc neglijabile elemente literare, le aduce să funcționeze sub lumina ficțiunii. Ca orice autor de literatură prozastică, scriitorii în cauză au apelat la imaginar cu încredere, vizând chiar o rezultantă estetică. De aceea, lectorul interesat poate purcede la o ordonare a materialului actual pe specii convenite, stabilindu-și singur gradul de informație dorit, precum și deciziile de a redacta și el studii de profil.